

aanzien van het ingewikkelde machtspolitieke spel van de periode tussen 1710 en 1731.

Bij het uitgeven van bronnen wordt de bewerkter dikwijls voor problemen geplaatst waarvan de gebruiker de omvang niet altijd beseft. Het ontcijferen van het handschrift, het treffen van de juiste conjectuur voor beschadigde of onleesbare fragmenten, het samenstellen van een betrouwbaar notenapparaat zijn tijdrovende bezigheden. Ergens geeft de bewerkter per noot te kennen dat het feit dat Van Slingelandt eenmaal Van Goslinga's handschrift niet kon lezen, hem tot troost strekte. Hoewel hij zich over het algemeen getrouwelijk van zijn taak heeft gekwet is het jammer dat in de noten meermalen slordigheden voorkomen die bij duchtige correctie vermeden hadden kunnen worden, zoals op pagina 21 Slingerlandt en Vegelin van Claerberger (in plaats van Claerbergen) en pagina 165 Rijnkershoek. Tot tweemaal toe wordt de schrijver Obreen abusievelijk voorzien van het voorzetsel 'van' (79 en 178). Op pagina 66 werd bij een bronverwijzing vergeten het paginanummer op te geven. Voorts noteerden wij behalve de spelfouten op pagina 224 en 248 taalkundige onzuiverheden: op pagina 52 krijgt 'Friede' ten onrechte een vrouwelijk lidwoord, het latijnse citaat op pagina 160 'Incidit in Scyllam qui vult vita(re) Charybdim', evenals de inconsequentie ongeveer alternatief te citeren 'prins' en 'Prinz von Isenburg'.

Deze geringe feilen zullen evenwel geen beletsel vormen voor de historische onderzoeker bij de raadpleging van dit nuttige werk.

M. van der Bijl

Paul R. Sellin en Stephen B. Baxter, *Anglo-Dutch Cross Currents in the Seventeenth and Eighteenth Centuries* (Papers read at a Clark Library Seminar, May 10, 1975; Los Angeles: William Andrews Clark Memorial Library, University of California, 1976, v + 68 blz.).

Onder deze verzameltitel zijn twee nogal verschillende studies uitgegeven. Het eerste artikel draagt als titel, *The Last of the Renaissance Monsters: The Poetical Institutions of Gerardus Joannis Vossius, and Some Observations on English Criticism* (1-39). Het is van de hand van Paul R. Sellin, die in 1968 een studie publiceerde over Daniel Heinsius en het Engeland van de Stuarts. Sellin houdt zich vooral bezig met de literaire theorieën van de zeventiende eeuw en daarvan is ook dit artikel weer de vrucht. Het bespreekt een aantal vragen rond de *Poeticarum institutionum libri tres* (Amsterdam, 1647) van de Nederlandse polyhistor Gerardus Joannes (niet *Joannis!*) Vossius en geeft op het einde een aantal suggesties voor verder onderzoek naar de invloed van dit werk op Engelse literatoren en literatuurtheoretici. Het tweede artikel heet, *The Myth of the Grand Alliance in the Eighteenth Century* (41-59), en is geschreven door Stephen B. Baxter, die in 1966 een biografie over de koning-stadhouder Willem III publiceerde. In dit artikel bespreekt hij de politiek van de Engelse koning George II en zijn staatslieden in het midden van de achttiende eeuw, een politiek die duidelijk was geïnspireerd door de anti-Franse alliantiepolitiek van Willem III ruim een halve eeuw tevoren. Het boekje wordt ingeleid door Andrew Lossky (iii-v) en wordt afgesloten met een overzicht van eerder verschenen Clark Library Seminar Papers (63-68).

Sellins artikel behandelt veel onderwerpen in het korte bestek van een voordracht. Hij geeft eerst een overzicht van de poëticaliteratuur van de zestiende en zeventiende eeuw en toont dan aan, dat Vossius' *Institutiones poeticae* en het boekje *De artis poeticae natura ac constitutione*, ook van 1647, in feite de synthese en afsluiting zijn van de ontwikkeling in de voorafgaande periode. Vervolgens geeft Sellin een korte beschrijving van Vossius' publicaties en besteedt dan enkele pagina's aan de plaats, die Vossius gaf aan de 'ars poetica'

in het wijsgerig stelsel van 'artes et scientiae'. Kort samengevat volgt dan Vossius' opvatting over de dichtkunst, gezien vanuit onderwerp en vorm, doel en auditorium, en vanuit de dichter zelf. Dan volgen enkele hoogst interessante conclusies, waarover hieronder iets meer, en tenslotte is er nog een paragraaf gewijd aan het eigenlijke onderwerp van het boekje, namelijk de mogelijke invloed van Engelse auteurs op Vossius en van Vossius op enkele Engelse schrijvers. In het eerste geval wijst Sellin op mogelijke invloed van Bacon en op de invloed van Engelse en vooral Schotse filosofen op Vossius' aristotelisme. In het tweede geval doet Sellin ons enkele boeiende suggesties aan de hand voor een verdere bestudering van Vossius' invloed op het werk van Milton en Dryden.

De hierbovengenoemde conclusies, die Sellin trekt, vragen om een kleine toelichting. De literaire theorieën van de zestiende en zeventiende eeuw mogen zich de laatste jaren verheugen in een groeiende belangstelling. Ook aan het werk van Vossius is daarbij, zij het meestal alleen terloops, aandacht besteed. De wel algemeen aanvaarde conclusie was tot nu toe, dat met het werk van Vossius de poëtica van Aristoteles definitief het pleit gewonnen had. Sellin toont nu aan, dat Vossius in feite zeer eclecticisch te werk ging en uitdrukkelijk getracht heeft de theorieën van Horatius en Aristoteles met elkaar in overeenstemming te brengen. Wie Vossius' werk wat beter kent kan zich met deze conclusie zonder enige moeite verenigen. Ook bespreekt Sellin de verhouding van Vossius' werk tot de *Poeticae libri septem* van Scaliger, in 1561 posthuum verschenen. De conclusie is, dat er van een breuk tussen deze twee werken geen sprake is, maar dat Vossius, voortbouwend op Scaligers werk, alles wat Scaliger en de theoretici na hem hebben aangedragen, nog eens samenvatte en vorm gaf in een vooral op de praktijk gericht werk. Daarbij betrok Vossius, veel meer dan Scaliger, ook de Griekse klassieke literatuur. Wie echter zegt, dat Scaliger zich baseerde op Horatius, en Vossius op Aristoteles, brengt een kunstmatige scheiding aan, die bij nadere bestudering van beider werken geen stand houdt. Sellin werkt dit alles niet helemaal uit, en dat kan ook niet in een voordracht, maar het is wel zijn verdienste, dat hij met zijn korte conclusies en suggesties het verder onderzoek naar deze materie duidelijk op nieuwe banen brengt.

Baxters artikel wil vooral aantonen, hoe in de eerste helft van de achttiende eeuw de Engelse buitenlandse politiek duidelijk werd beheerst door het voorbeeld van de koningstadhouder Willem III. Het Groot Verbond van Wenen (1689) stond model voor de Engelse pogingen om gedurende de Oostenrijkse Successie-Oorlog (1741-1748) Frankrijk en zijn bondgenoten opnieuw te isoleren. Het was echter het einde van een tijdvak, want enkele jaren na de vrede van Aken zocht Engeland aansluiting bij Pruisen, in verband met de koninklijke belangen in Hannover, en sloten de oude vijanden Frankrijk en Habsburg een verdrag. Baxter nu laat zien, op welke manier de politieke idealen van Willem III tot op dat moment doorwerkten bij George II en de kleine groep politici in diens directe omgeving. Tegelijkertijd analyseert hij de onderlinge machtsverhoudingen binnen die kleine politieke top en retoucheert hij op enkele punten het bestaande historische beeld daarvan. Ook Engelands tegenstanders en medespelers op het Europese politieke toneel worden kort besproken en daarbij blijkt, dat ook Lodewijk XV en de machthebbers in de Republiek tot het midden van de achttiende eeuw nog teerden op de politieke erfenis van hun voorgangers. Dit alles wordt vlot en boeiend beschreven, maar het gebruik van namen, feiten en jaartallen, zonder enige uitleg, vraagt wel dat de lezer van dit artikel de Engelse geschiedenis in dit tijdperk kent, een tijdperk dat door Baxters bijdrage weer eens op een nieuwe wijze wordt belicht.

C. S. M. Rademaker

R. Mortier, e.a., ed., *Etudes sur le XVIIIe siècle*, V (Brussel: ULB, 1978, 238 blz., BF 495.—, ISBN 280040677 1).

Deze uitgave van de studiegroep achttiende eeuw van de Université Libre de Bruxelles bevat veertien artikelen. Het geografisch onbeperkt en chronologisch ruim te nemen kader laat de mogelijkheid open voor opname van kwalitatief erg verschillende bijdragen. Daar elke bijdrage op zich staat bespreken we ze hier in de volgorde zoals ze in de uitgave voorkomen. R. Mortier, voorzitter van de studiegroep, begint de reeks met een artikel over de bisschop-in-partibus Frayssinous (1765-1841). Deze aanvankelijk onbelangrijke Franse priester ontpopte zich tijdens de negentiende-eeuwse Restauratie als één van de bestrijders van het verlichte ideeëngoed. Na een beknopte, maar volledige, biografie bespreekt de schrijver grondig het spitschrift *Oraison funèbre du Philosophe Thomas Pagniodès*. Op basis van de gegeven tekst kan de lezer zelf de kennis van deze bisschop-politicus - en deze van Mortier - van het materialistisch jargon, de vrijmetselaarsstijl en jacobijnse ideologie toetsen.

In het project 'Vicaire 76' onderzocht men per computer de woordenschat van een aantal werken van Leibniz, Descartes en Rousseau. A. Robinet brengt hiervan een deelverslag, namelijk zijn bevindingen over het woord *nature* in Rousseau's *Profession de foi du vicaire savoyard*. Uitgebreid bespreekt hij de grote hoeveelheid output-gegevens rond dit sleutelbegrip en komt zo tot interessante conclusies, die anders niet mogelijk waren. De kans tot vergelijkende studie laat hij bewust open.

J. Marx bespreekt op basis van een aantal recente publikaties welke moderne kenmerken de achttiende-eeuwse Franse romans vertonen. Hij analyseert hoe dit nieuwe genre de band tussen fictie en realiteit anders ging benaderen. De verdienste van deze bijdrage schuilt hierin dat gelijktijdig een synthese wordt gebracht van het onderzoek uit de laatste decennia, naast verwijzingen naar de bronnen zelf.

M. Bastiaensen bespreekt nauwgezet een tweederangs vrijmetselaarsstoneel *Le Franc-Maçon prisonnier*. Van dit drama is een Franse en een Duitse versie. Na een korte biografische beschrijving van de auteurs, de broers Hans Heinrich en Hans Karl, baronnen van Ecker und Eckhoffen auf Berg, gaat hij in op de verhouding tussen beide werken. Vervolgens bespreekt hij de inhoud uitgebreid.

J. Lemaire betoogt in zijn bijdrage dat, in tegenstelling tot wat G. L. van Roosbroeck en K. J. Bremer beweren, er meer dan een loutere toevallige overeenkomst is tussen H. Bouvets *L'apparicion maistre Jean de Meun* uit 1398 en de *Lettres persanes* van Montesquieu. Hij toont duidelijk aan dat er een zeer reële analogie is (inzake de wijze van voorstellen, de inhoud van de kritieken en verborgen intenties van de auteurs). Maar of Montesquieu ooit werkelijk Bouvet las, kan hij ook niet bewijzen. Toch blijft het alleszins een interessante benadering van dit werk van Montesquieu.

M. Mat-Hasquin geeft in haar bijdrage een schema om het gehele theateroeuvre van J.-J. Rousseau te verklaren. Zij doet dit door de dragende structuren onder deze toneelstukken aan te geven. Deze krachtlijnen toont zij in hun relatie tot de socio-politieke context van de tijd en de evolutie in het denken van Rousseau over mens en maatschappij. Hierin slaagt zij prachtig. Soms simplificerend geeft zij toch een degelijke verklaring voor dit geheel. Het verbinden van detailkennis met een duidelijke visie geeft een boeiende kijk op dit onbekende aspect van deze denker.

J. Blankoff geeft een encyclopedisch overzicht van de medailleerkunst in Rusland in de achttiende eeuw. Dat deze kunstvorm nergens anders voldoende aandacht krijgt, betreurt hij. Maar veel verder dan het stellen dat ook Fransen, Duitsers en andere buitenlanders in